

Šiame numeryje:

Romanai ir skaitytojai
Lietuvos globėjo šv. Kazimiero 500 m. mirties sukakties religinis kongresas.
„Dux Magnus“ Toronte.
Nijolės Jankutės eilėraščiai.
Dailininko Juozo Pautieniaus kūryba.
Aldonos Stempužienės-Svedienės rečitalio Chicagoje belaukiant.
Aloyzo Barono novelės konkurso premija Jurgiui Gliaudai.
Chicagos teatruose.

Lietuvos globėjo šv. Kazimiero 500 m. mirties sukakties

religinis kongresas

*Žvilgsnis į ateitį, kurioje
matyti lietuvių laimėjimas*

BRONIUS KVIKLYS

Mūsų šventojo Kazimiero suaktuvinių metų pabaiga buvo apvainikuota didingu jubiliejinio kongreso, kuris įvyko rugsėjo 1-2 dienomis Toronte, Kanadoje. Tai buvo platus užmojis, kurio tikslas pagilinti mūsų žinias apie Lietuvos karalaitį bei globėją. Jo metu vykusios paskaitos, svarstybos, pamaldos, specialiai šiai iškilei sukurta opera „Dux Magnus“, kun. dr. Pr. Gaidos žodžiais, siekė „atskleisti šimtmečių glūdumos pridengtą šventojo veidą ir priminti, kad jis yra mūsų tautos dalis bei stiprybė, moralinis kovojančios ir kėnčiančios Lietuvos simbolis“. Reikia pasidžiaugti, kad šis tikslas buvo pasiektas, nes kongresas visais požiūriais buvo sėkmingas. Kongresas atnaujino pasaulio lietuvių žvilgsnį į ateitį ir sustiprino Lietuvos išlaisvinimo viltį. Štai kaip visa tai vyko.

Atidarymo iškilmės

Religinis pasaulio lietuvių katalikų kongresas šv. Kazimiero mirties sukakties paminėti buvo pradėtas rugsėjo 1 d. gražioje ir erdvioje Royal York viešbučio salėje, į kurią susirinko apie 600 iš JAV, Kanados, Europos, Pietų Amerikos, Australijos ir kitų kraštų suvažiavusių lietuvių. Kongresą pradėjo Organizacinio komiteto pirmininkas torontiešis dr. Juozas Sunkaila, pasveikindamas susirinkusius rengėjų vardu, pažymėdamas, kad šv. Kazimieras yra mūsų „laimės žiburys“, ragindamas jį paliesti — tuo pačiu nešti laimę visiems lietuviams. Oficialiai kongresą atidarė Centrinio šv. Kazimiero sukakties komiteto pirmininkas Vytautas Volertas. Invokaciją sukalbėjo vyskupas Vincentas Brizgys. Kongreso programai vadovavo ir ją pravedė organizacinio komiteto vicepirmininkas Vytautas Bireta. Jis pakvietė iš Romos atvykusį kun. dr. A. Liumą, SJ, pristatytį pirmąjį prelegentą kun. prof. dr. Paulių Rabikauską, SJ, daugelio religinių bei istorinių studijų autorių, pastaruoju metu parašiusių stambų ir gerai dokumentuotą veikalą apie šv. Kazimierą.

Šv. Kazimieras — jo šventumas ir lietuviškumas

Tokia ir buvo pirmojo prelegento tema. Kad karalaitis Kazimieras tikrai yra šventasis, įrodinėti nereikia. Tačiau jo oficialus kanonizacijos procesas nusitęsė dėl įvairių ano meto aplinkybių. Nežiūrint to, lietuvių jį laikė šventuoju dar prieš kanonizaciją: „Jam mirus prie jo kapo Vilniuje, katedroje plaukė būriai tikinčiųjų lietuvių, šaukęsi jo užtarimo, patyrė dvasinės paguodos, nuostabių kūno išgyjimų. Jų sąmonėje Kazimieras jau buvo šventasis“. Bet oficialus skelbimas šventuoju buvo atidedamas, nes 1523-1588 m. Romoje nebuvo nė vienos iškilmingos kanonizacijos. 1583 metais Kazimiero vardas pateko į martirologiją, o 1621 m. popiežiaus brevė leido Lietuvoje ir Lenkijoje švęsti šv. Kazimiero šventę. 1621 metais šventė įrašyta į mišiologą ir breviorių.

Savo kilmę Kazimieras tikras lietuvis. Tiesa, jo motina austrė, bet pirmenybė tenka tėvo kilmėi ir giminystei. Pats šv. Kazimieras turėjo jaustis ne kaip slavų

genčių atžala, nes lenkiško kraujo jame nebuvo. Lietuviams jis buvo labai artimas, geras ir todėl jam mirus pradėjo reikštis išskirtinė pagarba, nors šventąjį gerbė ir kitos tautos. Lietuviai lankė jo kapą Vilniuje ir gaudavo malonių. Šventasis, kilęs iš mūsų tautos, sugrįžo į jos sostinę kur buvo ir dabar tebėra palaidotas. Lietuviai jį visą laiką gerbė, įvertindami jo skaitų gyvenimą, kai jis ryžosi geriau mirti, kaip sutepti savo sielą.

Kalbant apie stebuklus, įvykusius šventojo užtarimu, jam priskiriama lietuvių pergalė 1518 m. prie Polocko, kai jie sumušė daug galingesnę Maskvos kariuomenę. Kitais metais, jo užtarimo dėka, lietuviai sumušė prie Vilniaus priartėjusią Maskvos armiją. Panašiai buvo ir kautynėse prie Dauguvos upės.

Siandieną šv. Kazimieras tremtyns. Jo palaikai pašalinėti iš amžinojo poilsio vietos Vilniaus katedroje (perkelti į Šv. Petro ir Povilo bažnyčią). Tačiau ir dabar jis yra lietuvių vilties simbolis. Taigi turime nebijoti kitos realybės, nes yra tikrų vilčių nugalėti sunkumus.

Krikščionybės ir ateizmo grumtynės mūsų tautoje

Tokia tema buvo skaitoma paskaita antrojo prelegento prof. dr. Juozo Girniaus, kurį susirinkusiems pristatė *Tėviškės žiburio* redaktorius kun. dr. Pr. Gaida. Girnius — vienas žymiausių mūsų filosofų šalia Stasio Šalkauskio ir Antano Maceinos, buvęs *Lietuvių enciklopedijos*, *Aidų* žurnalo redaktorius, daugelio filosofinių raštų autorius.

J. Girnius pirmiausia peržvelgė ateizmo istoriją Lietuvoje, kuri rishasi su pradininko Kazimiero Liščinskio (1634-1689) vardu. Tačiau ateizmas lietuvių tautoje nebuvo populiarus ligi 19 a., kai ateizmo banga labai sustiprėjo. Pažymėtina, kad bolševikai ypaciai išskėlė K. Liščinskį ir jo nužudymą už ateistines idėjas, lyg norėdami užbėgti į priešakį katalikams, besirušiantiems minėti mūsų šventojo 500 m. mirties sukaktį. Sovietiniai autoriai Lietuvos ateistų eilėna įrikiuoja ir J. Šliupą, J. Basanavičių, V. Demskį, V. Kudirką, nors dėl jų

Marijos Biržiškaitės-Zymantienės grafika.

ateizmo tenka abejoti. Sovietinis ateizmas yra tapęs imperatyvu, stengdamasis pavergti lietuvių dvasiškai. Sąžinės laisvė paneigiama. Ateizmas viena ar kita forma dėstomas nuo vaikų darželių ligi aukštųjų mokyklų. Ateizmo katedros veikia visose aukštosiose mokyklose. Ir visose kitose gyvenimo srityse prievarta brukamos ateizmo idėjos, religija neatlaidžiai persekiojama. Nežiūrint labai kitos akcijos, patys bolševikai pripažįsta, kad didžioji dalis lietuvių „liaudies“ yra religinga. Lietuvių tauta demoralizuojama alkoholiu (kai visko trūksta, niekada ir niekur netrūksta svaigalų) ir kitais būdais. Jų brukamas ateizmas sudaro dvasinę tuštumą. Nesant galimybės tikintisiesiems laisvai atlikti religines apeigas, plinta nebažnytinis religingumas.

Savo paskaitoje J. Girnius išskėlė ateizmo ir krikščionybės grumtynes pavergtose Lietuvoje, pabrėždamas vienijančią katalikų minėtį mūsų šventojo 500 m. mirties sukaktį. Sovietiniai autoriai Lietuvos ateistų eilėna įrikiuoja ir J. Šliupą, J. Basanavičių, V. Demskį, V. Kudirką, nors dėl jų

Religinė išeivijos jaunimo orientacija

Šia tema svarstybas pravedė vadovė Gabija Juozapavičiūtė-Petrauskienė. Pagrindiniai kalbėtojai: Laima Gustaintytė-Underienė, Rasa Lukoševičiūtė-Kurienė, dr. Saulius Jankauskas ir teologijos studentas klierikas (iš Romos) Edis Putrimas. Visi dalyviai buvo gerai pasiruošę, logiškai išdėstė savo mintis. Buvo iškeltos priežastys, stiprinančios ir silpninančios tikėjimą. O silpnina nelietuviška ir nekrikščioniška aplinka, mokykla, išplitęs alkoholizmas, narkotikų vartojimas, lytinis palaidumas. Šių dienų lietuvių išeivijos jaunimas yra kitoks, negu jis buvo seniau, emigracijos pradžioje: labiau linkęs prie kai kurių blogybių; mokslo siekia dažnai karjeros sumetimais. Gavęs geresnę tarnybą, nutolsta nuo savo tautos ir nuo religijos. Nemažas jaunųjų skaičius per anksti išsina iš savo šeimos aplinkos, iš religinės bendruomenės, atitrūksta nuo saviškių. Tuo tarpu tikėjimo reikšmė asme-

nybės ugdymui yra labai didelė. Kalbėtojai nurodė, kad reikia įsijauti į tikėjimą ir jį įgyvendinti, pasijusti religinės bei tautinės bendruomenės dalimi. Reikia pajusti Lietuvos pulsą, suderinti savyje tikybą su lietuvių ir visais atvejais priešintis nekrikščioniškai aplinkai, persiimti tikėjimo dvasia ir ją perduoti savo vaikams.

Svarstybių metu ilgiau sustota prie lietuvių parapijų, iškelta jų reikšmė, raginta ne nuo jų bėgti, bet į jas jungtis. Nusiskusta, kad parapijos ir jų vadovai kaip ir nieko neduoda vaikams, jauniui. Per mažai dėmesio kreipia ir tėvai, religinį auklėjimą palikdami mokyklai, kurioje dažniausiai jo nebūna. Taigi tėvų pareiga dalytis tikėjimu su savo vaikais šeimoje. Būna atvejų, kad vaikai patys ieško Dievo ir šia kryptimi išjudina tėvus. Tikėjimo motyvai turi lydėti vaiką bei jaunuolį visada, tiek džiaugsmo, tiek nelaimės atvejais. Kunigai ir kiti dvasios vadovai turėtų ruošti jaunimui religines valandėles, mokyti religinių giesmių, gerų religinių papročių.

Nusiskusta, kad jaunuolis, dažnai padaro save patį „centru“, apie kurį turi sukristi tėvai ir „visas pasaulis“. Konstatuota, kad religinius jausmus silpnina nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimas, neleidžias aktyviai įsijungti į lietuviškas pamaldas.

Sustota ir prie pašaukimų į kunigus, vienuolius bei seseles trūkumo. Ypač stinga naujų kunigų, kurie galėtų geriau suprasti jaunimą ir įsijungti į jo gretas. Nepakankamas kunigų ryšys su jaunimu, o kartais ir su visais tikintisiais. Kunigas turėtų padėti jaunuoliui surasti Dievą, bet dažniau atvejais jis yra tik eilinis „valdininkas“, ne dvasios vadovas.

Į diskusijas įsijungė keliolika asmenų iš įvairių vietovių, kurie pateikė aišią pozityvių minčių bei sumanymų. Iškeltas parapijų vaidmuo ir patarta jas visom išgalėm stiprinti. Vienas kalbėtojas pacticavo tlo pranciškono iš Ohio valstybės žodžius kunigams: „Jėzus prašė jus būti žmonių žvejais, o jūs pasidarėte akvariumo saugotojai“.

Diskusijų metu ypatingas dėmesys atkreiptas į jaunus šeimas, raginant jas kurti, paruošti jaunavedžiams gyvenimui, padėti jaunavedžiams, kreipti didesnį dėmesį į sąžinės lavinimą.

Akademines kongreso dalies klausėsi apie 600 dalyvių.

„Dux Magnus“ opera

Ruošiantis šiam kongresui, rengėjams rūpėjo pateikti kongreso dalyviams muzikinį renginį, kuriame atsispindėtų šventojo gyvenimas, darbai, jo idėjos ir ryšiai su Lietuva. Sumanyta pastatyti scenoje misterinio pobūdžio veiklą, kuriame reikštų solistai — aktorai, chorai, orkestras. Buvo paprašytas poetas Kazys Bradūnas parašyti veikalo tekstą, o kompozitorius Darius Lapinskas muziką. Glaudžiai bendradarbiaudami jiedu ir sukūrė „Dux Magnus“, kurį tektų vadinti opera. Pirmasis jos pastatymas įvyko rugsėjo 1 d., 8 v. v., antrasis rugsėjo 2 d., 3 v. po pietų. Abudu pastatymai Ryesono teatre, kurio salė talpina ligi 1,300 žiūrovų. Abiem atvejais salė buvo pilna (iš viso apie 2,500) žiūrovų — klausytojų. („Dux Magnus“ muzikinė recenzija spausdinama šios dienos priedo laidoje.) Pažymėtina, kad operos pastatymo proga buvo išleistas dailus programinis didelio formato leidinys (50 psl.), kuriame pateiktas pilnas libreto (Nukelta į 2 psl.)

Iš Dariaus Lapinsko — Kazio Bradūno operos „Dux Magnus“ premjeros Pasaulio lietuvių katalikų kongreso metu Toronte 1984 m. rugsėjo mėn. 1-2 d.

Priekyje: sol. Rimas Strimaitis (Karalaitis Kazimieras) ir Ray Kusman (Karaliaus dvaro juokdarys). Dekoracijos — dail. Ados Sutkuvienės. Nuotrauka Jono Kuprio

Šv. Kazimiero 500 m. sukakties kongresas

(Atkelta iš 1 psl.)

tekstas lietuvių ir anglų kalbomis. Pastarąjį sklandžiai išvertė John G. Paton. Dailių viršelių nupiešė čikagiečių dailininkė Ada Sutkuvienė, atspausdino M. Morkūno spaustuvė.

Rugsėjo 1 d. vakarą Royal York viešbučio salėje suruosta jaunimo vakaronė su labai gera scenine programa. Buvo sklandžiai atliktas kazimierinis montažas, duetas ir kiti įvairumai. Be to, nuosirdžiai pabendrauta. Vadovavo E. Putrimas, S. Berėnaitė, G. Čepaitytė, I. Lukoševičiūtė, S. Smolakis, L. Underienė.

Kongreso pamaldos

Antroji kongreso diena (rugsėjo 2 d.) pradėta pamaldomis Šv. Mykolo katedroje. Į jas miesto centre susirinkę keli šimtai lietuvių gražiai nužygiavo su savo vėliavomis bei plakatais. Keli šimtai lietuvių jų laukė katedroje, kuri talpina apie 1200 maldininkų. Deja, mūsų lietuviai joje netilpo, nes buvo jų susirinkę apie 1600.

Įžygiavo 18 vėliavų, įvairių organizacijų atstovai, rengėjai, centrinio komiteto nariai, apie 50 kunigų, kardinolas, 3 vyskupai. Mišias koncelebravo vysk. Vincentas Brizgys, vysk. Antanas Deksnys (specialiai atvykęs iš Vakarų Vokietijos), naujai paskirtas vysk. Paulius Baltakis, OFM. Mišiose dalyvavo Toronto arkivyskupas kardinolas Gerald Emmett Carter, o taip pat ukrainiečių ir slovakių dvasininkai.

Mišių metu giedojo jungtinis 200 asmenų choras, kurį sudarė 5 chorai: Toronto vyrų choras „Aras“, Prisiėkimo parapijos Toronto choras, Hamiltono Aušros vartų parapijos choras, Lietuvos kankinių parapijos Missisauogoje ir Londono choras „Pašvaisė“. Giedojimui vadovavo sol. Vaclovas Verkaitis, atlikęs ir solo partiją. Vargonavo muz. Jonas Govėdas. Visi choro giedojimai buvo labai sklandūs, choristai susigiedoję, parinktos naujos gražios giesmės, daugiausia parašytos šv. Kazimiero garbei. Štai pora punktelių iš jų:

*Sventas Kazimierai, mūsų globėjau,
Tau širdys atvertos lietuvių tautos.
Tu, Vilniaus sargyboj tiek amžių budėjęs,
Leisk Lietuvai laisvės sulaukti ausros.*

Komunijos metu buvo giedama:
*Ateiki dar kartą, Kazimierai sventas.
Lelijom papuoški širdis.
Kad Lietuva keltų, tiek šaushmo iškentus,
Kad baigtų vergijos naktis.*

Įvairius šv. Mišių skaitymus atliko: Vytautas Bireta, seselė Margarita, Vytautas Volertas, Indrė Čuplinkaitė. Iškilmingai atliktos šv. Mišių aukos nešimo ceremonijos. Buvo nešama: šv. Kazimiero paveikslas, Kryžius ir lelėja, rožinis, lietuviška juosta, vanduo ir vynos, ostijos.

Kun. A. Simanavičius, OFM, pranešė apie gautą telegramą iš Šv. Tėvo, kuria jis sveikina ir laimina kongreso dalyvius. Paskelbta apie 6000 asmenų pasirašytą petiją Šv. Tėvui, kuria prašoma daryti žygį, kad Sovietų valdžia paleistų iš koncentracijos stovyklos kalinamus Lietuvos kunigus Alfonsą Svarinską ir Sigitą Tamkevičių.

Pirmąjį pamokslą pasakė kardinolas Gerald Emmett Carter. Nuosirdžiai pasveikinęs kongreso dalyvius, pagyrė lietuvių, šventiančius savo šventojo 500 m. jubiliejų; apgailestavo, kad Lietuva yra pavergta, kad Lietuvoje persekiojama religija ir kad išeivijos lietuviai yra nuo savo šventojo geležine uždanga atskirti. Iškėlęs Lenkijos pavyzdį, pareiškė, kad negali pasaulis tylėti, kai religija yra persekiojama Rytų Europoje, taipgi ir Lietuvoje. Pagyrė peticijos popiežiui ruošėjus ir pasakė, kad ji būsimanti įteikta popiežiui jo lankymosi Kanadoje metu. Pagyrė lietuvių ir todėl, kad jie rūpinasi pavergtąją tėvynę. Baigdamas suteikė ganytojišką palaiminimą.

Antrąjį pamokslą (lietuvių

Kongreso akademinės dalies paskaitininkas prof. dr. Paulius Rabikauskas, SJ 1984 m. rugsėjo mėn. 1d. Toronte.

Nuotrauka Jono Kuprio

Kongreso leidinys

Labai džiugu, kad šv. Kazimiero 500 m. mirties sukaktis mūsųose pažymima naujais leidiniais apie Šventąjį bei studijomis apie jį, turinčiomis išliekamą vertę. Apie tai mūsų spaudoje buvo rašyta. Taigi ir Toronte, religinio kongreso proga, buvo išleistas 60 psl. apimties leidinys antrašte „Lietuvos globėjas šv. Kazimiero sukaktis (1484-1984)“, antrinė antraštė: „Religinis pasaulio lietuvių katalikų kongresas, Toronto, Ontario“. Jį paruošė *Tėviškos žiburių* redaktorius kun. dr. Pranas Gaida. Viršelį nupiešė Kankinių parapijos klebonas kun. Jonas Staškus. Tekstą surinko ir spaudai paruošė TŽ spaustuvė, o atspausdino Litho-Art spaustuvė (savininkai Jonas Gustainis ir Česlovas Senkevičius). Leidinio pradžioje — Lietuvoje sukurta maldą į šv. Kazimierą, Prano Gaidos įžanginis žodis, kardinolo Carterio sveikinimas, kongreso organizacinio komiteto pirmininko dr. Juozo Sungailos, centrinio komiteto pirmininko Vytauto Volerto pareiškimai kongreso proga. Atskiras skyrelis — lietuvių vyskupų išeivijoje: Pauliaus Marcinkaus, Vincento Brizgio ir Antano Deksnio sveikinimai. Toliau — Lietuvos išeivijos pareigūnų žodis. Čia rašo Lietuvos atstovas Washingtono dr. Stasys Bačkis,

Šv. Mišios baigtos visų dalyvių sugiedotu Lietuvos himnu, vėliavų bei procesijos išlydėjimu.

Pažymėtina, kad Kongreso organizacinis komitetas buvo išleides sklandžiai paruoštą kongreso mišių programą su reikalingomis maldomis bei giesmėmis ir kitais nurodymais.

Lietuvos generalinis konsulas Toronte dr. Jonas Žmuidzinai, Vliko pirmininkas dr. Kazys Bobelis, PLB pirmininkas Vytautas Kamantas, JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Ingrida Bublėnė ir keletas kitų. Atspausdinta ištrauka iš Lietuvos vyskupų ir vyskupijų valdytojų laiško tikintiesiems šv. Kazimiero jubiliejaus proga. Pateikta istoriko Zenono Ivinskio vieno dar ligi šiol nepaskelbto straipsnio „Šv. Kazimieras ir jo garbinimas lietuvių tautoje“ ištrauka; Kongreso paskaitininkų prof. kun. Pauliaus Rabikausko, SJ, ir dr. Juozo Girniaus paskaitų santraukos, operos „Dux Magnus“ libreto apybraiža ir kitos informacijos. Leidinį paruošė ir redagavo kun. dr. Pranas Gaida.

Kongreso pokylis

Kongresas užbaigtas rugsėjo 2 d. iškilmingu pokyliu vienoje didžiulėje Royal York viešbučio salėje. Jame dalyvavo daugiau kaip 800 kongreso dalyvių ir valdžios atstovų. Jį pradėjo dr. Juozas Sungaila, o pravedė Aušra Karkienė. Pirmiausia kongresą sveikino Ontario valstybės Žemės ūkio ministras Dennis Timbrell, perduodamas labai šiltes Ontario valstybės ministro pirmininko ir savo sveikinimus. Sveikino ir kiti valdžios atstovai, išreikšdami labai daug simpatijų lietuviams ir pavergtai Lietuvai, linkėdami jai atgauti laisvę. Buvo ir daugiau nuosirdžių sveikinimų žodžių ir raštu.

Iš Europos atvykęs vysk. Antanas Deksnys pranešė, kad Šv. Tėvas Jonas Paulius II atidžiai seka lietuvių katalikų išeivijos darbus, ypač vertina pastangas padėti kovojančiai Lietuvos Bažnyčiai ir džiaugiasi šioje srityje pasiektais laimėjimais. Šia proga išskirtinai buvo pažymėtas Bronius Kyklys, paruošęs serijinį *Lietuvos bažnyčių* veikalą, kurio 3 tomai jau išleisti, ketvirtas netrukus išleidžiamas, o likusieji du jau paruošti. Popie-

Dr. Juozas Girnius skaito paskaitą kongreso akademinėje dalyje 1984 m. rugsėjo mėn. 1 d. Toronte.

Nuotrauka Jono Kuprio

žiaus sprendimu Lietuvos vyskupijų knygų autoriui suteiktas „Pro Ecclesia et Pontifice“ ordinas, kurį jam kartu su diplomu įteikė vysk. A. Deksnys. Pokylio dalyviai šią žinią sutiko gausiais plojimais ir sveikinimais.

Užbaigiamoji dalis

Kongresą užbaigė savo kalbomis Vytautas Volertas ir dr. Juozas Sungaila. Kaip kongreso

sintezė buvo perskaitytas ir visų kongreso dalyvių plojimais priimtas baigminis kongreso manifestas, kurio gerai dokumentuotą tekstą paruošė TŽ redaktorius kun. dr. Pranas Gaida. Kongresas baigtas Lietuvos himnu.

Kongreso organizacija, dalyviai

Kongreso organizacija buvo labai gera, pats kongresas prarastas labai sklandžiai. Jį

globėjo kardinolas Carter. Jo garbės komiteta sudarė: arkiv. Jonas V. Bulaitis, arkiv. Paulius Marcinkus, arkiv. Charles Salatka, vysk. Vincentas Brizgys, vysk. Antanas Deksnys, kun. Albertas Kontautas, prel. P. Butkus, kun. Pranas Gavėnas, dr. Linas Sidrys, Vytautas Volertas, Saulius Kuprys. Organizacinis komitetas: dr. Juozas Sungaila (pirm.), kun. Augustinas Simanavičius, OFM, Vytautas Bireta, Jonas Andrulelis, sesuo Margarita Bareikaitė, Valentina Dalindienė, Eugenijus Čuplinskis, Elena Gudinskienė, dr. Ona Gustainienė, Gabija Juozapavičiūtė-Petrauskienė, kun. Juvenalis Liauba, OFM, Kazimieras Manglicias, Loreta Myrauskienė, Jeronimas Pleinys, dr. Bronius Povilaitis, Monika Povilaitienė, kun. Jonas Staškus, Edis Putrimas, Vytautas Teseckas, Genovaitė Trinkienė, Antanas Ulba, Laima Underienė. Sėkmingai ir darbingai veikė komisijos: liturginė, akademinės programos, informacijos, vakaronės, lėšų telkimo, bilietų platintojų, pokylio. Gražiai talkino lietuviškos parapijos, evangelikų parapijų įsakaičiuojant, katalikiškos ir visuomeniškos organizacijos.

Kongreso dalyviai buvo susirinkę iš įvairių pasaulio kraštų, kuriuose gyvena lietuviai: iš JAV, Kanados, Anglijos, Urugvajaus, Italijos (Romos), Brazilijos, Argentinos, Venecuelos, Vokietijos, Prancūzijos, Australijos; buvo matyti ir iš okupuotosios Lietuvos. Dalyvavo apie 60 kunigų, pora tuzinų lietuviškų vienuolių seselių. Buvo ir lietuvių generalinis konsulas Toronte dr. J. Žmuidzinai, JAV konsulas Toronte, Latvijos generalinis konsulas, Kanados valdžios spaudos ir televizijos atstovai. Toronte laikraščiuose buvo paskelbta ilgesnių kongreso aprašymų ir nuotraukų.

Iš viso, kongresą tenka teigiamai vertinti. Jis labai pagyvino ir ateityje gaivins šv. Kazimiero jubiliejaus proga sukeltą lietuvių religinę dvasią išeivijoje.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

bes išnaudojo. Tai tik patvirtins gerai žinomą kritikos dėsnį, kurio vis dėlto esame linkę purtytis: technika, ne geri norai, ne kilnios idėjos lemia kurinio meninę, o tuo pačiu ir visuomeninę vertę.

Alės Rūtos romanas *Pirmieji sveturių užsibrėžę* aprėpti daugiau kaip šimtmečio laikotarpi išeivijos istorijoje, o taipgi išeinantis iš autinei charakteringo priėjimo prie savo medžiagos būdo, ir negalėjo, turbūt, būti kitaip rašomas negu iš visiškinio pasakotojo perspektyvos. Tokiu būdu, nors autorė savo tikslą pasiekia, pasakojimo veiksmą pradėdama pasirinkti praeities tašką, išvystydama ir atvesdama iki dabarties, ji susidūrė su tam tikra

problema, kurią jai kaip tik išskėlė jos pasirinktas vaizdavimo būdas — pačiam pasakotojui reikalavimas, kad jis įtikintų skaitytoją savo autoritetu. Realizmo srovė literatūroje kaip tik pasakotojo autoritetą remia (tarp kitų jo privalumų) jo žinojimu, jo nusimanymu pasakojamose dalykuose. Todėl *Pirmieji sveturių* skaitytojų tarpe yra susilaukę priekaišto dėl pasitaikančių anachronizmų (pvz. policijos automobilių, ligoninių įrengimų, įstatymų, reguliuojančių vaikų darbą). Į juos nesileidžiant, galima būtų juos susumuoti vieno jauno skaitytojo nuomone: man buvo labai įdomu skaityti apie ankstyvuosius lietuvių emigrantus Amerikoje, bet aš negalėjau atsikratyti įspūdžio, jog čia viskas vyksta dabar ir į viską žiūrima iš mūsų — dabartinių lietuvių Amerikoje taško. Aišku, tai nėra trūkumas — autorius turi visiška teisę pasirinkti perspektyvą, iš kurios žvelgia į praeitį — ji gali būti ir dabartinė, bet tada jis turi leisti skaitytojų kitiems būdais tą perspektyvą pajauti, kaip, pvz., yra padaręs Umberto Eco savo romane *The Name of the Rose*, rašydamas apie viduramžius, bet vadovaudamasis tikrai šių laikų pažiūra į idėjinius žmonių konfliktus. Tačiau, konstatavus, kad romane jaučiamas neištudijavimas realistinio jo poliaus atsiliepiant pasakotojo autoritetą, tai dar jokių būdų nereikia, kad nuo to pareina ir jo literatūrinė vertė. Čia yra problema — tiek rašytojo, tiek skaitytojo, kuri yra taip sena, kaip literatūros mokslas apamai. Tereikia atsiminti, kad pats pirmas Vakarų literatūros kritikos tekstas, Platono dialogas „Ionas“, jau su ja rungia — Sokratas prikiša dainiui Ionui: ar tu, ar karietinėkas daugiau nusimano tose Homero eilutėse, kur kalbama apie karietas kare, ar tavo menas,

Sol. Laima Rastenytė Mergaitė — Lietuvos dvasios vaidmenų operos „Dux Magnus“ premjeroje Toronte 1984 m. rugsėjo mėn. 1-2 d.

Nuotrauka Jono Kuprio

ar medicinos menas geriau gali spręsti apie tiesą tų Iliados eilučių, kur Hekamedė, Nestoro sugyventinė, sužeistą Machaoną gydo vynu ir ožkos sūriu bei svogūnu? Sokratas, žinoma, labai stumia prie sienos Ioną, bet Ionas lieka neįtikintas — jis dar vis labiau tiki Homero poetine gailia. Ir taip per amžius yra tikėję rašytojai — jie turi kažką daugiau pasakyti, negu moksliškai patikrinamas faktas iš kasdieninio gyvenimo teisingai pateikti. Be abejo, ir Alės Rūtos romanas nenorėjo būti ankstyvųjų išeivių buitės studija — tad, aišku, ir skaitytojas pirmiausia bandys įžvelgti, kaip šis kūrinyje norėjo jo paties perspektyvą į ankstyvųjų išeivių patirtį nuteikti ir valdyti.

Du kiti romanai, Albino Baranausko *Piliakalnio šešėlis* ir Jurgio Gliados *Baltos vėliavos*, šitos problemos — pasakotojo autoriteto pavojų pastatymo daugumą išvengia. Ir tai turbūt greičiausiai kaip tik jų savo medžiagai laimingai parinktos pasakotojo perspektyvos dėka. *Piliakalnio šešėlyje* pasakoja konkretus veikėjas (ne visiškinis autoriaus alter ego), todėl jo žinojimas yra logiškas apribotas jo paties padėties. Iš čia kyla ir pagrindinis romano žavumas skaitytojui — kuo daugiau pasakotojas skverbiasi į jam neaiškiaus, bet be galo svarbaus pagrindinio veikėjo Miknevičiuko gyvenimo ir likimo paslaptį,

(Nukelta į 4 psl.)

Sol. Jonas Vaznelis (Vilniaus vyskupas) operos „Dux Magnus“ premjeroje 1984 m. rugsėjo mėn. 1-2 d. Toronte.

Nuotrauka Jono Kuprio

„Dux Magnus” Toronte

A. KUČIONAS

V. Daugirdaitė-Sruogienė savo knygoje *Lietuvos istorija*, aptardama senovės Vilniaus mągą gyvenimą, tarp kitko rašo: „Akademiniis jaunimas ruošdavo vaidinimus religinėmis temomis, kaip pvz. 1604 m. per iškilmes skelbiant Kazimiero Jogailaičio sūnų Kazimierą šventuoju. Visas miestas buvo pasipuošęs, gatvėse pastatytos arkos, kur studentai rodė gyvius paveikslus, per minėjimus skaitė lotyniškas odes, poetas, epigramas; net įvyko teatrinis pasirodymas, teatrą Poeticum — eulogia Casimieriana“... (Eulogiją šiuo atveju turbūt turėtume suprasti ne vien kaip religinę, rimtą celebraciją, bet ir kaip pasaulietinę šventę.)

Paskaitčius poeto Kazio Bradūno ir kompozitoriaus Dariaus Lapinsko priešpremierinius pokalbius spaudoje, o neseniai pamatčius jų operos „Dux Magnus“ abu spektaklius, norėjusi spėlioti, kad ir juodu buvo sumanę kažką panašaus parašyti — sukurti veiklą, kuriame atsispindėtų šv. Kazimiero dvasia ir jo laikotarpis, o podraug ir dalis Lietuvos istorinės panoramos. Tai sunkus ir pavojingas projektas, nes gerai žinome, kad sėkmingos operos paprastai turi tiesmuką, nekomplikuotą siužetą ir ryškius, spalvingus charakterius. Bet, kita vertus, ar tinkama operai tema būtų šventojo gyvenimas, juoba gyvenimas celibate ir nuolatinės maldos? Tad gal Bradūno ir Lapinsko toks kaleidoskopinis užmojis operai yra pateisinamas ir net sveikintinas.

Ar jis pavyko — kitas klausimas.

Norėčiau šia proga priminti skaitytojui tokią sceną iš *Bohemos* operos: poetas Rodolfas, susildyti norėdamas savo bičiuliams įsalsinti kambariuką, meta į krosnį ilgą poemą ir šaukia — „La brevia, gran pregio!“, manding muma, lietuviams, labai geras šūkis: trumpumas yra neįkainojamas. „Dux Magnus“, deja, ištįso per tris valandas.

Ir štai dar kas. Kitados skaičiau vieno amerikiečio, Patrick J. Smith, išsamų veiklą apie operos libretus, apie poetų ir kompozitorių kvičius ir aršias kovas dėl operos libretų ir jų sampratos ir jame radau labai teisingą pareiškimą, jog klaidingas buvęs per amžius įsitikinimas („pathetic fallacy“) laikyti kompozitorių visai žinančių ir dominuojančių veiksmu ope-

Scena iš operos „Dux Magnus“ premjeros Toronte 1984 m. rugsėjo mėn. 1-2 d. — solistai Algis Sima-

va (Karalius), Roger Scanlan (Vilniaus vėliau raudona paversdama, kai scenon įsibrauna senovės lietuviai su ožio ir gaidžio galvomis, ši karnavališka scena pavirsta tikra bakchaanlija. Klaus, ar tokią ją matė ir libretistas Bradūnas? Skaitėme laikraščiuose anonisinius operos straipsnius, kur buvo žadama, kad šiame Lapinsko veikale nebūsią „ekstravagancijos vien tik dėl ekstravagancijos“, bet ar mūsų kompozitorius, didis teatro „specialistas“, galėjo be jos apsieiti? Štai ir vėl mažas pavyzdys. Pasibaigus anam pagonių užavimui, scenoje pasirodo Mergaitė ir rečituojama manding prasmingus žodžius: Sumynė, ištremptė gėles išlaužė diemėdžius Ir išsityčiojo brolis iš brolio, Sesuo iš sesuvos, O klaidžioja ir kencia Lietuva. Ir tikėtumeis žmogus, kad aktorė šioje scenoje susitelks išraiškingam rečitavimui, bet ne: režisierius jai liepia mėti dirbtines gėles su svariais ir aštriais koteliais, kurios įsminga grindyse. Ar dėmesys čia libretisto tekstui, ar tam triukui — įsmigs gėlytė, ar neįsmigs? Ir visi šie Lapinsko pokštai tiesiog šokiruoją mūsų protėvių siautėjimas ir klyksmai (skaitytojas tegul įsivaizduoja, kiek triukšmo čia sukėlė ir orkestro būgnai!), primenantys Amerikos vakarų indėnus ar Afrikos laukinių genčių šokius. O kai pagonių įdūkusios mergaitės puola šokdinti (valsą?) vienuolius, ir kai viena jų net nuplėšia

ros kūrime.

Šiuosyk poetas Bradūnas atsidūrė prieš kompozitorių, režisierių ir net meno vadovą. Ar galėjo atsilauki? Štai, pavyzdžiui, beskaitant libretą, pirmiausia pastebi, kad Pasakotojas, operos veiksmo aiškintojas, nėra vyriškas — per garsiakalbius girdėjome skvarbų moterišką balsą. Smulkmena? Kažin, nes per visą veiklą tos dabar pasakotojos ir svarbios veiklos Mergaitės-Lietuvos dvasios monologai dažnai susieina, ir kadangi jų balsai labai panašūs (programoje nepažymėta, kas skaitė Pasakotojos tekstą) ilgokos scenos tampa pernelyg monotoniškos.

Randomo operoje ir daugiau neatitikimų tarp libreto ir jo sceninės interpretacijos. Paimkime kad ir pačią operos pradžią. Sekminių dieną Sventaragio slėny vyksta pagonių apeigos, kurias pertraukia rimtos vienuolių krikščioniškos giesmės. Skaitant libretą matai gyvastingus, beje, gal itin šovinistiškai nusiteikusius pagonius — Perkūne Dievuli, Netrenki lietuvi, Tik trenki į prūsų, Į lenką, į rusą,

bet teatro scenoje publika tiesiog šokiruojama mūsų protėvių siautėjimas ir klyksmai (skaitytojas tegul įsivaizduoja, kiek triukšmo čia sukėlė ir orkestro būgnai!), primenantys Amerikos vakarų indėnus ar Afrikos laukinių genčių šokius. O kai pagonių įdūkusios mergaitės puola šokdinti (valsą?) vienuolius, ir kai viena jų net nuplėšia

Vilniaus vyskupo peleriną, ją vėliau raudona vėliava paversdama, kai scenon įsibrauna senovės lietuviai su ožio ir gaidžio galvomis, ši karnavališka scena pavirsta tikra bakchaanlija. Klaus, ar tokią ją matė ir libretistas Bradūnas? Skaitėme laikraščiuose anonisinius operos straipsnius, kur buvo žadama, kad šiame Lapinsko veikale nebūsią „ekstravagancijos vien tik dėl ekstravagancijos“, bet ar mūsų kompozitorius, didis teatro „specialistas“, galėjo be jos apsieiti? Štai ir vėl mažas pavyzdys. Pasibaigus anam pagonių užavimui, scenoje pasirodo Mergaitė ir rečituojama manding prasmingus žodžius: Sumynė, ištremptė gėles išlaužė diemėdžius Ir išsityčiojo brolis iš brolio, Sesuo iš sesuvos, O klaidžioja ir kencia Lietuva. Ir tikėtumeis žmogus, kad aktorė šioje scenoje susitelks išraiškingam rečitavimui, bet ne: režisierius jai liepia mėti dirbtines gėles su svariais ir aštriais koteliais, kurios įsminga grindyse. Ar dėmesys čia libretisto tekstui, ar tam triukui — įsmigs gėlytė, ar neįsmigs? Ir visi šie Lapinsko pokštai tiesiog šokiruoją mūsų protėvių siautėjimas ir klyksmai (skaitytojas tegul įsivaizduoja, kiek triukšmo čia sukėlė ir orkestro būgnai!), primenantys Amerikos vakarų indėnus ar Afrikos laukinių genčių šokius. O kai pagonių įdūkusios mergaitės puola šokdinti (valsą?) vienuolius, ir kai viena jų net nuplėšia

bet teatro scenoje publika tiesiog šokiruojama mūsų protėvių siautėjimas ir klyksmai (skaitytojas tegul įsivaizduoja, kiek triukšmo čia sukėlė ir orkestro būgnai!), primenantys Amerikos vakarų indėnus ar Afrikos laukinių genčių šokius. O kai pagonių įdūkusios mergaitės puola šokdinti (valsą?) vienuolius, ir kai viena jų net nuplėšia

Randomo operoje ir daugiau neatitikimų tarp libreto ir jo sceninės interpretacijos. Paimkime kad ir pačią operos pradžią. Sekminių dieną Sventaragio slėny vyksta pagonių apeigos, kurias pertraukia rimtos vienuolių krikščioniškos giesmės. Skaitant libretą matai gyvastingus, beje, gal itin šovinistiškai nusiteikusius pagonius — Perkūne Dievuli, Netrenki lietuvi, Tik trenki į prūsų, Į lenką, į rusą,

bet teatro scenoje publika tiesiog šokiruojama mūsų protėvių siautėjimas ir klyksmai (skaitytojas tegul įsivaizduoja, kiek triukšmo čia sukėlė ir orkestro būgnai!), primenantys Amerikos vakarų indėnus ar Afrikos laukinių genčių šokius. O kai pagonių įdūkusios mergaitės puola šokdinti (valsą?) vienuolius, ir kai viena jų net nuplėšia

Randomo operoje ir daugiau neatitikimų tarp libreto ir jo sceninės interpretacijos. Paimkime kad ir pačią operos pradžią. Sekminių dieną Sventaragio slėny vyksta pagonių apeigos, kurias pertraukia rimtos vienuolių krikščioniškos giesmės. Skaitant libretą matai gyvastingus, beje, gal itin šovinistiškai nusiteikusius pagonius — Perkūne Dievuli, Netrenki lietuvi, Tik trenki į prūsų, Į lenką, į rusą,

Scena iš operos „Dux Magnus“ premjeros — solistai Bronius Maciukevičius, Roger Scanlan ir Gina Capkauskienė.

Nuotrauka Jono Kuprio

Nijolė Jankutė

ATSIŠVEIKINIMAS

Jau išvažiuoji, jau pamojuoji...

Kaip man tave sustabdyti?

Dar tiek nepasakyta, dar tiek neiškalbėta —

Neišmokai klausytis,

Nebemoku kalbėti...

Vai, kad nebėra staklių —

Apmetant, ataudžiant močios viską

išporindavo,

Raštus rinkdamos dukterys išklaudydavo.

Nebėra verpsčių, nebėra kuodelių —

Aukso gija nutrūko...

Jau išvažiuoji, jau pamojuoji,

Kaip man tave sustabdyti,

Kaip man tau pasakyti,

Kad širdy išnešioti,

Kad meilė gimdyta,

Kaip iš marių aušrinė žvaigždėlė...

1983

UŽBURTAS RATAS

Vanduo išlietas, ugnis užgesinta

Ir žolė nupjauta.

Vėl išvažiuoji parsivežt duonos,

Kad vėl sugrįžt galėčiau.

Kai vėl sugrįši,

Tuoj užsibrėšiu užburtą ratą

Su beržo vytele,

Su varlės geldele,

Kad niekur nebeišėčiau...

muzikos, lygiai kaip puiki muzika per daug nenukentės dėl menkaverčio teksto.

Kompozitorius Lapinskas šioje operoje daugir naudojia senoviška, renesanso laikų komponavimo stilių. (Juk iš tikrųjų tuo metu, kai Kazimieras buvo skelbiamas šventuoju, būrelis poetų ir muzikų pradėjo auginti Florencijoje naują meno šaką — operą.) Toksai stilius, ypač 17-to a. pabaigoje pasižymėjo gerojai ornamentuotu dainavimu bei retu orkestriniu akompanimentu. Ar jis buvo efektingas „Dux Magnus“ operoje? Ir taip, ir ne. Daves veikalui įdomų, atitrauktinį pobūdį, jis tačiau dėl daugelio floriturų, vokalinų ruladų darė operos tekstą sunkiai suprantamą (prie to, be abejo, prisidėjo ir aštuoni iš aštuoniolikos nelietuviai solistai), o pačią muziką mūsų publika neįprastai ir dažin ar patenkinančiai. Klausytojų dalis, kaip ir šios recenzijos autorius, labiausiai pasigedo didesnio orkestro akompanimento, muzikinių įvadų ir užbaigimų paskiroms scenoms (beveik visos prasi-dėdavo ir baigdavos tyloje) bei kokių nors grynai muzikinių pajavairinimų, interliudijų. Atrodė, kad kompozitorius, parašęs vokales

partijas, nerado reikalo ar tiesiog tingėjo imtis, tiesa, nelengvo ir nuobodus orkestracijos darbo. Toks kompozitoriaus šykštumas buvo labai aktyvaizdus trečio veiksmo pirmojoje scenoje (girdėjai publikoje net šnabždėjimą — kur muzika?), kai karo žygio stovykloje kariai, uždangai pakilus, neįaukiai rangosi ir pagaliau užėmė jiems nurodytas pozicijas užtraukia be orkestro, a capella, liaudies pobūdžio dainelę:

Oi, lekia, lekia
Gulbių pulkelis
Tėvynę ginti
Ragin brolelius.

Buvo negyva ir baisiai nuobodi scena. Bet juk čia turėjo būti įvadas į šv. Kazimiero stebuklą — jo pasirodymą kariais ir mūsų laimėjimą!

Kitur, kada orkestro dalyvavimas buvo neišvengiamas, Lapinskas ir vėl ieškodavo kuo lengviausios išeities: orkestruodavo savo muziką tikta keliems instrumentams, sekcijomis arba paleidavo pilną orkestrą aleatoriniu būdu (aleatorika yra, kai kompozitorius palieka atlikėjui improvizuoti kūrinio dalis) — neatsimenu, kad kada būčiau tiek daug aleatorikos girdėjęs, kaip šioje „Dux Mag-

Ir sėdėsiu rate
Su savo jaunyste,
Žalio ežero paskenduole.

Vanduo išlietas, ugnis užgesinta,
Uzburtą ratą lietus nuplovė...
Vėl išvažiuoji parsivežt duonos,
Kad vėl sugrįžt galėčiau.

Užburtas ratas ne ant žolyno,
Bet ant mano širdies.

1984

AGRASTAI

Žaisdamos lėlėm,
Įsidrėskėm riešus agrasto spygliu —
Kraujo lašelis ant prijuostelės,
Kraujo lašelis ant raudono batuko —
Amžinai nesiskirsim,
Amžinai lėlėm žaisim
Sode prie krūmo agrastų...

Įsisikyrėm biržely.
Agrastai neišsirpė,
Lėlės nevystytos...

Tavo dukra taigoj užaugo,
Žaisdama beržo pliauskom,
O manoji — vidury miesto —
Su pliusiniais meškučiais.

Dabar susitikę mudvi skabom agrastus,
Kalbėdamos apie vaikystę,
Bet mūsų dukros neturi žodžių —
Jų riešai nebuvo įdrėksti...

1984

nua“ operoje. Turiu tačiau pridurti, jog neabejoju Dariaus Lapinską esant talentingu kompozitorium (jo didžiausias priešas bus bene režisierius Lapinskas), ir tai liudija daugelis įdomių ir gražių muzikos epizodų jo darbuose, įskaitant ir šią operą, bet operos neparašys lengva ranka, čia reikia didelio, atsakingo darbo.

Susumuojant tektų pasakyti, kad „Dux Magnus“ iš tiesų buvo puiki idėja, kuri tačiau, pakelius į sceną kažkaip susilubavo ir paklydo. Ir galvoji sau, eidamas iš teatro: kogi matei? operą? sceninį šupinį? ar, anot amerikiečių, „just an entertainment“?

Didelio pagyrimo nusipelnė visi šios operos dalyviai. Ypač dainininkai, kurie sąžiningai išmoko nelengvas savo partijas. Nustebino profesionaliai dainavusi net du vaidmenis Gina Čapkauskienė, įspūdingai dainavo Jonas Vaznelis, gerai vaidino ir retsykais dainavo Laima Rastenytė, o taip pat, minint pagal programą tik lietuviams, Rita Markelytė-Dagienė, Gražina Stauskas, Bronius Maciukevičius (čia irgi buvo maloni staigmena), Algis Simanavičius, Rimas Strimaitis (stipresnis dainavime nei vaidyboje), atlikęs šv. Kazimiero partiją, Slava Žiemelytė ir Alvinas Giedraitienė.

Kuklios, bet efektingos buvo Ados Sutkuvienės dekoracijos, o visus scenos artistus grimavo Stasys Ilgūnas. Chorą parengė Jonas Govėdas, spektaklius dirigavo kompozitorius Darius Lapinskas.

Toronto Ryerson teatre, kur įvyko „Dux Magnus“ operos spektakliai, teko sutikti senus pažįstamus, draugus ir buvusius Lietuvos operos bendradarbius. Daugelis jų kažin kodėl klausė, ar nesigailėjau atvažiavęs šios operos pamatyti. Mano atviras atsakymas buvo: ne, ne kiek! Nežiūrint visų operos silpnųjų, tai buvo svarbus įvykis išeivijos gyvenime. Svarbesnis, negu tų nudainuotų pasaulinių operų pastatymai, kuriais „stebiname“ savo publiką. Jeigu gailiuosi tai tik to, kad per ilgus savo veiklos metus, teturėjam progos prisidėti tik prie trijų lietuviškų operų atlikimo.

Sol. Slava Žiemelytė (Karalienė) operos „Dux Magnus“ premjeroje 1984 m. rugsėjo mėn. 1-2 d. Toronte.

Nuotrauka Jono Kuprio

Dailininko Juozo Pautieniaus kūryba

SAULĖ JAUTOKAITĖ

Sio mėnesio du savaitgalius (rugšėjo 14-16 ir 21-23 d.) Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, vykstanti dail. Juozo Pautieniaus (1900-1978) pomirtinė meno kūrinių paroda yra proga bent trumpai pažvelgti į jo kūrybą. Koks yra jo stilius, braižas, temos?

Į šią dailininko parodą yra sukelti tie darbai, kurie yra šeimos nuosavybėje ir tie, kurių pasisekė surasti savininkus ir šiai parodai pasiskolinti. Nematysime šioje parodoje tų darbų, kuriuos dailininkas tapė dar nepriklausomoje Lietuvoje. Nematysime nė tų, kurie buvo nutapyti po ilgos pertraukos jau tremtyje, Vokietijoje ir vos atvykus į Ameriką. Vieni iš jų yra išsiskleidę po įvairias institucijas, o kiti yra suradę sau pastovią vietą privačiuose namuose. Dauguma šios parodos kūrinių yra nutapyti antrąjį pusę dailininko kūrybingųjų metų, bet yra ir keletas pirmųjų iš Amerikoje tapymo laikotarpio. Taigi ši pomirtinė dail. Pautieniaus paroda apima darbus nuo 1949 iki pačių paskutiniųjų jo kūrybos metų.

Pirmiausiai reikia pažymėti, kad Pautienius tapydamas, nepasitenkino įprastiniu teptuku gautais rezultatais. Jis savo teptuką išmainė į „špachtelį“ (vokiskai lopetėlė, mentelė) ir šios lopetėlės nebeįdėjo per visus savo kūrybos metus. Šis įrankis liko būdingas visai jo tapybai. Lopetėlė ne teptukas, ji yra gana nelanksti tapymo priemonė, su ja neužtuososi prasiskiusių netikslumų. Todėl dailininkas turėjo gerai išstudijuoti aliejinis dažus, su jais eksperimentuoti, kad gautų kuo geresnius rezultatus. Ir šis nelankstus įrankis dail. Pautieniaus rankoje virto lankščia tapymo priemone, drąsiai išvedžiojančia aliejinis dažus drobėje.

Dar Vokietijoje 1949 m. ir tik atvykęs į Ameriką, ankstyvųjų 1950-tųjų metų laikotarpiu, dailininkas Pautienius užfiksuoja drobėje dar neseniai išgyvenčius įvykius — bėgimą, tremtį, prisimintus Lietuvos vaizdus. Pradžioje jis tapo „pointilizmu“ (prancūzai dailininkai tapė, dėdami vieną šalia kitos grynų, nesumaišytų, spalvų brūkšnius ar taškus) stiliumi. Bet kadangi Pautienius naudoja ne teptuką, o lopetėlę, todėl jo taškai yra spalvoti kvadrataukai, kurie paveikslui suteikia mozaikinį įspūdį. Galima jausti, kaip autorius turėjo atsargiai su lopete dėti dažų lopelius viena šalia kito. Jis juos deda taip tankiai, kad jie nužymi daiktų formą. Vėliau, dailininkas, tapydamas, tuos kvadratėlius prailgina ir šios pailgos spalvotos formos suteikia paveikslui bareljefinį įspūdį, išskylančią virš plokščio paviršiaus. Dar vėliau jo kvadratiniai ir pailgos formos virsta į cilindrus ir spalvotas plokštumas. Tos plokštumos yra apvedžiotos juodais kontūrais. Naudojamas lopetėlė, dailininkas nepagalai aliejinį dažų, taip kad jo kiekvienas brūkšnis yra storas ir sodrus. Šiuo periodu jo

1953 m. Marijos aukštesniojo mokykloje, Chicagoje, buvo suruošta paroda dail. Adomui Galdikai pagerbti. Čia matyti dalyviai: (iš dešinės) dailininkai Vytautas K. Jonynas, Juozas Pautienius, Adomas Galdikas, Lietuvos generalinis konsulas Petras Daužvardis, dail. Kazimieras Žoromskis, arch. Jonas Mulokas, dail. Adomas Varnas.

Nuotrauka a.a. fotografo Vaclovo Noreikos

Dail. Juozas Pautienius su žmona Stase 1957 m. Morrison viešbutyje, Chicagoje, sudėtinėje 39 lietuvių dailininkų parodoje, kurios jis buvo vienas iš organizatorių.

Nuotrauka a.a. fotografo Vytauto Valaičiaus

koloritas yra pilkas. Jis pasirenka tamsias, duslias spalvas.

Savo pointilizmo laikotarpiu Pautienius tapė treptiniais ūkininkus, sodą, vyrus, dirbančius laukuose, besiganančias karvutes, arklius ganykloje, meškeriojus, malūną ir portretus. Nutapo savo žmoną, skaitančią knygą. Panaudodamas stambias spalvotas plokštumas išgauna šviesos ir šešėlio efektą. Autoportrete dailininkas save nupaiso stambiau lopetėlės braižu, atskleidžia puozuotojo pagrindinius fizinius ir dvasinius bruožus. Matome jauną vyrą, su savotiškai smalsiu žvilgsniu žiūrintį į gyvenimą.

Vėliau, apie 1960 metus, dail. Pautieniaus kūryba truputį pasikeičia. Jis sušykstėja dažams, savo kūrinių drobės dalis palieka plikas, kur dar galima įžiūrėti pieštuku nupaisytus paveikslus. Nors jis tebeįdėjo lopetėlę, tačiau jo darbai yra asketiški, išplonę. Gamtovaizdžiai neryškūs, šviesiai pastelinės spalvų. Šis „kūdas“ periodas buvo labai trumpas. 1960-tųjų gale ir 1970-tųjų pradžioje Pautienius vėl keičiasi.

Reikia pažymėti, kad dail. Pautieniaus tematika yra labai nekomplikuota. Jis tapė peizažus, vieną kitą natūrmortą ir

portretus. Jo kūryboje gamta turėjo pagrindinį ir svarbiausią vaidmenį. Pautienius yra gamtos tapytojas iš pasaulio. Jis ją tapo su visomis jos sprogstančiais gėlėmis, medžiais, vandeniu, pievomis. Ją atvaizduoja visais keturiais metų laikais: pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą. Pavasarį jis mato su sprogtančiais medžiais, ankstyvaisiais pragiedruliais. Vasara jam yra pats gražiausias iš visų sezonų — turtinga žydinčiomis gėlėmis, medžiais, tekančiais upeliais. Rudenį jis atvaizduoja liūdną, kaip vasaros pabaigą, su ilgais saulėlydžio šešėliais. Žiema jam yra šalta, su ilgais tamsiais vakarais, pustuotu sniegu. Jo peizažuose nuolatos kartojasi šie trys elementai: augmenija, namas ir vanduo.

Šiuos gamtos elementus dailininkas tapo jam taip savitu stiliumi. Dabar nebeįdėjo, kaip ankstyvesniuose paveiksluose, kruopštus ir rūpestingus lopetėles naudojimo. Jo lopetėlės braižas yra laisvas, dažų brūkšniai riebūs, stori. Kartais jis ant drobės dažus deda kupstukais, taip, kad iš arti juos galima pačiuotinėti. Dabar kartu keičiasi ir jo koloritas. Nebedominoja dusliai tamsios, nei šviesiai pastelinės spalvos, bet iš paveikslų veržiasi ryškios, gyvos, linksmos spalvos. Dailininkas nesigilina į gam-

tos smulkų, detalių atvaizdavimą, jis tapo jį impresionistišku įspūdžiu. Kad ir mažiausio formato paveikslėlyje, autorius nuostabiai išgauna peizažo įspūdį — ten žydi gėlės, svyruoja medžiai, teka upelis, plaukia valtelės.

Nors dailininko pirmoji meilė buvo gamta, tačiau jis nepamiršta ir žmogaus. Tapo save, žmoną ir kitus. Žmonos portretas yra kitokios nuotaikos. Jos nuotaika yra linksma, žaisminga, apsupta geltonų gėlių ir vasaros saulės spindulių. Nors save dailininkas atvaizduoja šviesiomis spalvomis, tačiau jis yra susimastęs, pagyvenęs žmogus.

Dail. Pautienius mėgo eksperimentuoti, tapyti panašias temas skirtingomis spalvomis, išgaudamas skirtingas nuotakas. Vienas iš tokių pavyzdžių yra pajūrio vaizdelis. Pastelinės spalvų paveiksle, žmonės sėdi plažėje, fone matyti ramiai mėlynas vanduo ir dangus. Jaučiama rami ir žaisminga nuotaika. Kitame — fone matyti tamsiai mėlynas vanduo ir dar tamsiau mėlynas, neramus dangus, kuris, rodos, užgoš plažę sėdinčiuosius žmones.

Kartais Pautienius suabstraktėja, palinksta į neapžįstamų objektų kūrybą. Juose matome gyvų, ryškių spalvų žaismą, nebesuvokdami realistinių daiktų formos.

Amerikiečių dailininkas William Morris Hunt yra pasakęs, kad meno misija yra atvaizduoti gamtą, bet ne ją imituoti. Kaip matome iš dail. Juozo Pautieniaus meno kūrinių, jis gamtos nepamėgdžiojo, bet ją atvaizdavo. Gamta buvo jo iškėpėja, jis turėjo būti jos aplinkoje, jis ją gyveno. Meniška vaizduotė ir įgudusi ranka gamtą atvaizdavo labai asmeniškai, intymia, vibruojančia, liepsnojančiomis spalvomis. Šis tapytojas parodė gamtai nepaprastą rūpestingumą ir jautrumą. Jo atvaizduotas gamtovaizdis šneka dideliu tapybiniu iškalbingumu. Šie sukurti meno kūriniai dailininką Pautienį įstata į mūsų tautos menininkų eilės, savo talentu praturtino meno pasaulį.

Chicagos teatruose

Pedagogika scenoje

Performance teatras Chicagos šiaurėje (1225 W. Belmont) vasaros sezonu pastatė operetę „Two“. Pavadinimas iš to, kad ji dviejų dalių, vaizduojančių auklėjimą berno ir, antra, mergaitės 1940 m. dešimtmeciui. Pavaizduojamas profesijos pasirinkimas, grumtynės su besiveržiančiomis modernaus siautėjimo idėjomis, generacijų išsiskyrimas. Tačiau šios rimtos problemos scenon įvestos su gyvo žaismingumo įvairumu, perteikiamos daugeliu solo ir grupinių dainų, gausiais lengvo baleto pajavirnimais. Libreto autorė Fredericka Weber baigusi Northwestern universitetą. Ji taip pat šiai operetei sukūrė ir kai kurias kompozicijas, tal-kindama komp. Misha Segal, premijuotam TV filmų ir operetų kūrėjui, studijas išėjusiam Londone ir Vokietijoje.

Aktoriai — su gausiu scenos patyrimu, universitetiniu išsilavinimu: ekvadorietis J. Balazar baigęs New Mexico universitetą, M. Lazowski — Western Illinois, C. Stephany — Cincinnati universitetą, J. Williams — Illinois Wesleyan. Išskyrus keletą vulgariškesnių užuominų, veiklas švarus, patrauklus kaip suaugusiems, taip ir jaunuoliams. Režisierius S. B. Scott, Columbia kolegijos profesorius, pasižymėjęs, pastatydamas veikalus pirmaujančiame Goodman teatre, Orchestra Hall ir kitur. Čia jis parodė daug išradingumo.

J. Pr.

NAUJI LEIDINIAI

• Karys nr. 6 (1984 liepa-rugp.). Pasaulio lietuvių karių — veteranų mėnesinis žurnalas. Redaktorius — Zigmas Raulinaitis. Administratorius — Alfonsas Samušis. Adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Prenumerata — 17 dol., pusmečiui — 9 dol. Atskiro numerio kaina 2 dol.

Mecosopranas Aldona Stempužienė-Svedienė.

Sol. Stempužienės rečitalio belaukiant

Aldonos Stempužienės dainų ir arijų rečitalis rengiamas Jaunimo centre, Chicagoje, 1984 m. rugšėjo mėn. 23 dieną, sekmadienį, 3 val. p.p.

Sol. Aldonos Stempužienės rečitaliuose jau seniai jaučiamas stiprus polinkis į liaudies motyvais perpintas dainas — tiek lietuvių, tiek kitataučių kompozitorių ir ši kartą turėsime progos išgirsti šį nepaprastą grožio mecosopraną, atliekantį nelengvą, nekasdieninę rečitalio programą.

Solistė Aldona Stempužienė gimė Lietuvoje. Dainavimo mokėsi Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Placiai koncertavo Šiaurės ir Pietų Amerikoje, Kanadoje ir Europoje.

Dainavo pagrindines mecosopranos roles Chicagos lietuvių operoje ir koncertavo su įvairiais simfoniniais orkestrais — National Symphony, Washington, Chicago Symphony, Symphony of the Air, New York, Manhattan National Theatre Orchestra, San Diego Symphony Orchestra, Cleveland Philharmonic ir Cleveland Women's Orchestra.

Solistė Vokietijoje yra įdėmus ir plokšteles komp. Dariaus Lapinsko „Mergaitės dalia“, atnešdama į mūsų muzikinį gyvenimą naują ir šviežią muzikinę kūrybos pluoštą.

1965 m. New York'e atliko pasaulinę premjerą D. Lapinsko kūrinio „Les sept solitudes“ ir dar tais pačiais metais Mirties ro-

le operoje „Maras“, 1966 m. — Medeinos rolę operoje „Lokys“. Įdainavo plokšteles su Stuttgarto simfoniniu orkestru, diriguojant Dariui Lapinskui.

„Aldona Stempužienė visuose kūriniuose pulsuoja savo balsas grožiu, technika, giliu emocijų pojūčiu ir absoliučiu kūrinių muzikiniu pergyvenimu... Jos dainavimas subtilus ir įtikinantis, kelias nuosirdų ir atvirą susižavėjimą solistės prigimtu talentu. Jos tembras švarus, kristolinis... Kiekviena gaida yra intymi jos sielos dalis...“, taip rašė dr. D.Y. de Sucre, Medellino dienaarčio Colombiano muzikos kritikas.

Sol. Aldonai Stempužienei akompanuoja pianistė Barbara Klonowski; ji baigė Miami universitetą, Oxford, Ohio ir gavo muzikos bakalauro laipsnį. Studijas tęsė Clevelando muzikos institute ir Peabody konservatorijoje. Yra profesionali akompanuotoja, koncertuoja su kamerinės muzikos grupėmis. Akompanavo sol. Aldonai Stempužienę, rekorduojant lietuvių kompozitorių dainų plokšteles.

Suo metu dėsto muziką The School of Fine Arts, Clevelande.

Koncertą ruošia LB Socialinių reikalų taryba, todėl ir bilietus į koncertą galima įsigyti jos raštiniame (2636 W. 71st St., Chicago, Ill.) arba Vaznelių parduotuvėje. Bilietai taipgi bus gaunami ir Jaunimo centre prieš koncertą.

D. V.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 2 psl.)

tuo labiau jis susiduria su nežinomybe. Išdavoje, skaitytojas tiek pat domisi pasakotojo dvasiniu procesu, jo pastangomis. Miknevičiuką suprasti, kiek pačiu Miknevičiuku. Ir taip, viso romano mastu, skaitytojas pakeliamas virš savo įprastų sprendimų (jeigu komjaunuolis, tai smerkinas), turi susidurti su žmogiškos asmenybės mįsle, jos perspektyvoje matyti visą Lietuvą ištikusį šio šimtmečio 1940-ųjų metų laikotarpio negandą ir galop pasakotojų pritarti — kad buvo reikalinga parašyti šią knygą, kaip paminklą jaunam, patraukliam vaikinui Miknevičiukui. Pasakotojo autoritetas (įvairiom techniškom priemonėm sutvirtinamas) išsilaiko iki pat galo. Bet ar tai nėra ir dėka pasirinkto pasakojimo būdo ir jo išnaudojimo? Panašiai ir Jurgio Gliados naujajame romane *Baltos vėliavos* — čia pasakotojas yra ir pagrindinis veikėjas (šitokia strategija paprastai turi labai daug pavojų). Bet romanas nežinoma, todėl, kad autorius pasakotojui Viktorui Garoliui suteikia ba suteikti nuolatinį savęs ironizavimo toną, o per jį — visuotinę perspektyvą, kuri taipgi atleidžia autorių nuo reikalo kalbėti už savo veikėjus. Išdavoje, Jurgio Gliados romanas labai sugestviai atskleidžia „nutautejusius“ Amerikos lietuvių dvasinį pasaulį — ir tai padaromą autoriui visiškai nemoralizuojant dėl nutautejimo. Skaitytojas turi progą į „lietuviškumą“ pasižiūrėti iš išvirkščios pusės, pamatyti, kad lietuviškumas nėra vienintelė žmogiško gyvenimo problema, bet kad žmogišką kosmosą ieškojimas — yra. Galima spėti, kad autorius nebūtų galėjęs taip padaryti, jeigu jis būtų pasirinkęs visaižinancio pasakotojo tašką ir iš jo skaitytoji būtų bandęs rodyti, kodėl jo pagrindinio veikėjo gyvenimas susiklostė taip, o ne kitaip.

Šios labai trumpos ekskursijos į pačių naujausių mūsų romanų pasaulius (net neminėta Cinzo *Sventojos Petros šūnynas*, kuris taip pat galėtų būti iliustracija, kaip pasirinktas pasakojimo būdas apsprendžia, kokią žmogiško gyvenimo viziją autorius gali pateikti) teturi tikslą pajudinti skaitytoją, kaip itin reikšmingos asies literatūriniam procese (po rašytojo, po recenzentų ir kritikų), atsakomybės nuojautą: reikia įstengti pamatyti, kokius rėmus savo pasakojimui autorius yra nusibrėžęs, kaip jis jų sąlygojamas, ir tada autoriaus strategijai save patikėti — o po to spresti, ar autorius įstengė jai būti ištikimas ir ar jos galimybės naujai, saviškai išnaudojo.

(A. B.)

Aloyzo Barono vardo konkurso premija — Jurgiui Gliadai

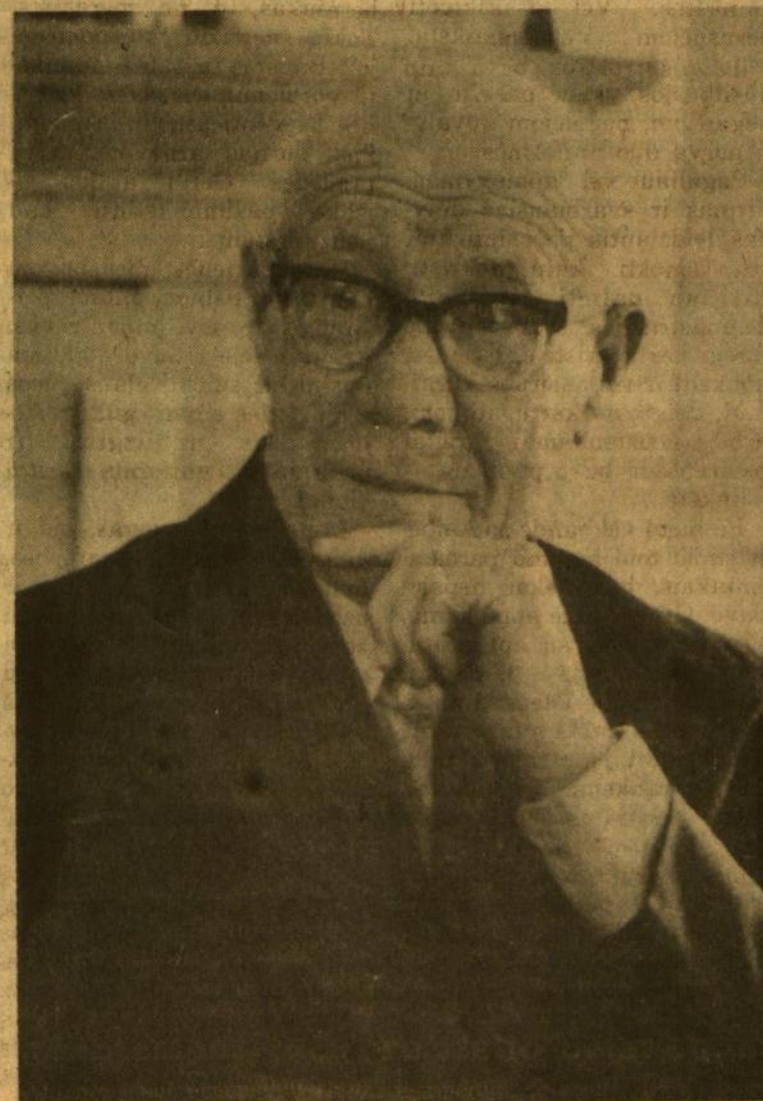
Lietuvių rašytojų draugijos sudaryta Aloyzo Barono novelės konkurso komisija: pirm. dr. Mirga Pakalniškytė-Girniuvienė, Antanas Gustaitis ir Stasys Santvaras, susirinkusi Bostone posėdžiui 1984 m. liepos mėn. 29 d., aptarusi konkursui atsiųstas devynias noveles, visais trim balsais nutarė premiją skirti Medūzos slapyvardžiu pasirašiusiam autoriui už novelę „Labirintė“. Kaip komisija savo akte pažymi, „šis darbas iš kitų išsiskyrė aktualia tematika ir tai tematiškai parinktu stilium“.

Voką atidarius, rasta, kad autorius yra rašytojas Jurgis Gliada, kuriam šio konkurso 500 dol. premija (mecenatas dr. Brinkis) yra paskirta.

Juozas Pautienius

Karvutės

Rašytojas Jurgis Gliada

Nuotrauka Vytauto Mazelio